

Odkar so ljudje začeli meriti veličino pesnikov in pisateljev po številu prodanih knjig in po številu jezikov, v katere so bile knjige prevedene, književnost ni več tisto, kar je bila včasih: vse bolj postaja proizvod zabavne industrije, ker se bolj odziva na to, kaj ljudje hočejo, kot kaj potrebujejo. Sodobna »umetnost zaradi umetnosti« postaja vse bolj hedonistično duhovno samozadovoljevanje, brskanje po človeški podzavesti, ki je večkrat kot ne arhaično razmetana in fragmentirana, kot je fragmentirana sodobna univerzalna miselnost. Tudi v slovenski literaturi opazamo sodobne trende, ki naj bi avtorjem omogočili prodor na tuja tržišča, čeprav so pri tem kompromitirane vrednote, ki so bile včasih slovenskim literatom svete. Nasprotno pa se izseljenski pisatelji pogosto vračajo k literarnemu izročilu Cankarja, Prešerna in drugih slovenskih pesnikov in pisateljev in na ta način na slovensko duhovnost opozarjajo Slovence v domovini, Slovence in njihove potomce v tujini kakor tudi druge bralce v državi, kamor so se priselili.

Izseljenska izkušnja je pogosto lahko vzrok duševne nestabilnosti, ker se mora priseljenec nenehno odločati med starimi in novimi idejami, med starim in novim načinom življenja in hkrati iskati še vmesno možnost. Istočasno je lahko izseljenska izkušnja tudi vir prave umetniške ustvarjalnosti, ker človeku omogoča, da se duhovno distancira od kulture stare domovine in jo lahko bolj objektivno presoja s perspektive nove kulture. Kot tujec lahko izseljenec kulturo nove dežele presoja z vidika stare ali nove kulture. Izseljenski pisatelj na ta način proučuje svoje ponotranjene vrednote in prepričanje, ohrani tisto, kar velja za novo situacijo, in zavrže drugo, kar mu ni več potrebno, ali pa integrira posamezne vidike obeh kultur. Konfliktne vrednote dveh različnih kultur in nasprotujoči pogledi na resnico ga prisilijo, da išče absolutne človeške vrednote in absolutno Resnico v nenehno spreminjajoči se realnosti. Pravi umetniki Boga vedno iščejo, ker se jim nenehno odmika, ker je vedno korak pred njimi, kot je zapisal Thomas Merton.

Običajno imajo ljudje trdno, močno zasidrano prepričanje in sistem vrednot, zato pogosto pravega umetnika ali preroka, ki širi nove ideje, proglasijo za upornika in anarhista. Pravi umetnik, ki se povsem ne strinja s kulturo svojega naroda, ne s kulturo dežele, v katero se je preselil, se povsod počuti tujec, ker drugače misli, čuti in presoja dogodke kot večina ljudi okoli njega. Nezmožnost ljudi, da bi v sorojaku prepoznali preroškega pesnika ali pisatelja, je pogosto omenjena v Svetem pismu.

V današnjih časih tuje ideje (pozitivne in negativne) prodirajo v našo kulturo s tako močjo in hitrostjo, da jih ljudje pogosto ne moremo ne odkloniti ne sprejeti in

tudi ne uspešno integrirati. Umetniki se zavedajo, da preveč novih idej v preveč hitrem času lahko povzroči pri ljudeh negotovost, anksioznost in duhovno zmedo, zato si prizadevajo, da bi svojim sorojakom predstavili nove ideje ali nove interpretacije starih idej postopno, na način, ki jim je najbolj sprejemljiv.

»Veš, poet, svoj dolg?« je zapisal slovenski pesnik Oton Župančič. Če je umetnost samo ponazarjanje realnosti, lirično opevanje lepote, svobodno izražanje občutij, če je umetnost sublimacija neizpoljenih seksualnih želja v družbeno sprejemljivi obliki, če je umetnost katarza za naše osebne frustracije, potem o kakem dolgu ne moremo govoriti.

Naši slovenski literarni predniki so smatrali pisanje za duhovno poslanstvo. Pisanje je dolg tistim, ki so pred nami iskali smisel življenja in končni cilj, proti katereму hrepeni človeštvo. Je dolg sodobnikom, saj smo kot posamezniki, ki izhajamo iz določenega naroda, ki nam je iz svoje zakladnice dal vse, kar je do sedaj premogel, dolžni nadgrajevati to našo skupno duhovno zgradbo v sodelovanju in sožitju z drugimi pripadniki našega naroda. In če smatramo, da je ta naš narodni zaklad koristen drugim narodom, smo tudi z njimi dolžni deliti. Naš dolg je povezan tudi s prihodnostjo, ker od tega zavisi nesmrtnost naše narodne bitnosti. Naši zanamci nas ne bodo ocenjevali samo po tem, kakšne uspehe bomo dosegli zase, ampak kakšen svet bomo pustili njim, kakšne vrednote jim bomo postavili za zgled in kako daleč v prihodnost bomo gledali.

Za slovensko kulturo je značilno, da se je razvila iz krščanskih korenin in da so pri tej naravnosti ostali tudi klasiki slovenske literature, ki so uspeli integrirati ideje antične grške literature, svetopisemskega krščanstva, slovenskega ljudskega izročila in preproste verske pobožnosti in jih podati ljudem v preprosti in sprejemljivi obliki. Iz zakladnice svetovne literature so svojemu narodu dodajali, kar se jim je zdelo vredno in potrebno, da se Slovenci dvignejo na raven kulturno omikanih narodov, obenem pa so jih bodrili, naj iz občutka manjvrednosti ne zatajijo svojih slovenskih vrednot, kot so delavnost, skromnost, poštenost, vernost, družabnost in občutek za skupnost... Kapitalistični sistemi po svoji naravi najbolj ogrožajo prav te vrednote.

Kot oblikovalci in varuhi slovenske kulture so slovenski pesniki in pisatelji ostali zvesti svojemu narodu. Ustvarjali so skoraj izključno zanj in od njega pričakovali, da bo uresničil njihove dalekosežne načrte in ohranil svojo pristno slovensko duhovnost še potem, ko bo svetovno kulturo zajela globalna degradacija. Slovenski literati so se zavedali, da je pri majhnem narodu veliko lažje obdržati literarno kontinuiteto in načrtno oblikovati kulturo.

Med sodobnimi slovenskimi literarnimi kritiki se najdejo celo taki, ki so očitali Prešernu in Gregorčiču nacionalni šovinizem, češ da sta pri poveličevanju Slovencev izključevala druge narode. Tudi Ivan Cankar ima v domovini vse manj privržencev: za nekatere je preveč tankovesten in pesimističen, za druge preveč uporen in liberalen, tretji mu ne morejo odpustiti, da je Slovence imenoval »narod hlapcev«, čeprav jih je s tem hotel izzvati k razmišljanju o svojem narodnem poslanstvu v družini narodov.

Cankar se je v svoji veliki samozavesti ponorčeval celo iz Shakespearea. Tudi na druge svetovne genije je gledal kritično, kot nam razodeva v črtici Tuja učenost, ker se je zavedal, da je njegovo pisanje bolj zdravo, razumljivo in sprejemljivo, tako za preproste ljudi kot za inteligenco.

S pomočjo sodobnih medijev tuja učenost z neznansko hitrostjo prodira v slovenske domove in slovenski narod je bolj kot kdajkoli poprej dovteten zanj. Ameriška hollywoodska kultura je v borih petdesetih letih spremenila kulturni okus Slovencev. Prizadevanje, da bi bili bolj »svetovljanski«, je prodrlo na vsa področja slovenskega življenja in resno ogroža slovenski jezik. Slovenska mladina smatra narodnozabavno glasbo za »kravjo muziko«. Slovenska podjetja si nadevajo tuja imena, kot da jim bo že ime samo zagotovilo finančni uspeh. Slovenci v domovini se norčujejo iz izseljencev in njihovih otrok, ki govorijo trd narečen jezik in vmes uporabljajo več amerikaniziranih besed, ne moti pa jih spakedran, narečno in angleško obarvan jezik, ki ga uporablja slovenska mladina.

S prodorom ameriške kulture v Slovenijo prodira tudi ameriška duhovna fragmentiranost in šibkost, ki se skriva v plehki umetnosti in pod krinko umetniške svobode prodaja seks, kriminal, fantazijo, tujo mentaliteto... Slovenci, ki živimo v tujini, smo nenehno izpostavljeni takim in podobnim primerom umetniške svobode in se zavedamo, da nam taka »umetnost« ogroža fizično in psihološko varnost in povzroča še večjo škodo našim otrokom.

Izzivi sodobnih slovenskih izseljenskih pisateljev so drugačni, kot so bili včasih. Po desetih letih samostojne slovenske države ugotavljamo, da za preživetje naroda ni dovolj lastna država. Slovenska enotnost, ki nas je družila v tistem kritičnem času slovenskega osamosvajanja leta 1991, se je hitro razrušila in narod se je začel ponovno politično in idejno polarizirati in drobiti. Veliko govorimo in pišemo o narodni spravi, toda bolj malo naredimo za realizacijo tega cilja. Vloga literature ni zatiskanje oči pred resnico, kakor tudi ne enostransko gledanje na resnico, pač pa preverjanje zgodovinskih resnic v luči zgodovine in iskanje rešitve za osebne, narodne in univerzalne človeške probleme v danem času in kraju. Prav tako vloga literature ni beg v fantazijo, kot to počnejo mnogi ameriški pisatelji, pač pa soočanje z realnostjo, kajti umetnost, pa naj bo umetnost zaradi umetnosti, ali umetnost s posebnim duhovnim poslanstvom, je psihološka manipulacija ljudi, ki je lahko pozitivna ali negativna.

Slovenci imajo največ možnosti za preživetje tam, kjer so najbolj številčno strnjeno naseljeni, kjer je njihova prvotna domovina. Če hočemo Slovenci, raztreseni po vsem svetu, ostati del enotnega slovenskega naroda, si moramo prizadevati v prvi vrsti za enotnost slovenskega naroda, saj politične in ideološke razlike, ki jih spremlja nestrpnost, negativno vplivajo na slovenski narod v domovini in v tujini. Koliko mladih ljudi je slovenska izseljenska skupnost v tujini prav na račun te notranje politične razdvojenosti že izgubila! Mlade ljudi slovenski izseljenci ne moremo navdušiti za svoje slovenske vrednote in tradicije zgolj s svojo »starševsko avtoriteto«, pač pa s kreativnim prepričevanjem, kjer igra pomembno vlogo prav izseljenska literatura, ki lahko osvetli, kar je v etnični skupnosti pozitivnega, opozarja na napake in nakazuje

rešitev. Na ta način utrjuje samozavest slovenski etnični skupnosti in posameznim članom skupnosti. S svojim strpnim pisanjem pisatelji prispevajo k narodni spravi ne samo v izseljenski skupnosti, pač pa tudi v domovini, kjer je pred desetletjem nenadno svobodno pisanje o polpretekli zgodovini sprožilo pri ljudeh »kulturni šok« in zmedo.

Slovenski izseljenski pisatelji, ki so povečini izšli iz krščanskih družin, se ne navezujejo toliko na novodobne poglede na umetnost, ki poskuša Boga zamenjati z raznimi drugimi izrazi, kot Kozmična sila, Ljubezen, Narava, pač pa se radi vračajo k literarnemu izročilu slovenskih pesnikov in pisateljev, ki so vedno z modrostjo, ki so si jo nabrali v tujini, dograjevati in izpopolnjevati kolektivno slovensko podzavest, kot bi rekel znameniti švicarski psiholog C. G. Jung, ki je med drugim zapisal, da je resnično moderen človek pravzaprav starokopiten človek, človek, ki se vrača k prvobitnim simbolom in arhetipom, ker z njimi pove veliko več, kot s katerimi koli novejšimi simboli, ki so razumljivi le v ožjem etničnem ali elitnem krogu.

Tega so se slovenski pesniki in pisatelji vseh časov močno zavedali, zato so nadgrajevali slovensko krščansko duhovnost, rajši, kot da bi jo natezali na kopito tujih ideologij in duhovnosti. Tudi pri partizanski umetnosti zasledimo hrepenenje po pravem svetopisemskem krščanstvu in interpretacijo Jezusa kot večnega Človeka, razpetega na križu, kot arhetip pravega preroškega umetnika.

Prizadevanje zagovornikov New Agea, da bi ljudi opozorili na povezanost duha in telesa, na povezanost duševnih in fizičnih problemov in jih preusmerili nazaj k iskanju prave duhovnosti, je vsekakor hvalevredno, toda njihove interpretacije psiho-tičnih in paranormalnih pojavov lahko povzročijo še večjo duhovno zmedo zahodnemu človeku, katerega duhovni predniki so si prizadevali, da bi poenotili različne verske in filozofske pristope do življenja in postopoma razvili simbolični ritualni versko-psihološki sistem, ki zadovoljuje psihološke, duhovne in socialne potrebe ljudi.

V času psihološke revolucije, ko je Freud na Dunaju razglašal krščanstvo za opij ljudstva in povelečeval moč tridelne psihe – ega, superega in ida – je naš Cankar na Dunaju pisal o Bogu in o slovenski materi kot o učlovečeni nebeški Materi, ki lahko z močjo svoje ljubezni gore premika. Za Cankarja kakor tudi za druge slovenske pesnike in pisatelje je bila umetnost najvišje poslanstvo človeka – duhovno preoblikovanje in postopno povzdigovanje človeka in človeštva nasploh.

Žal pa tudi slovenska kultura postaja žrtev univerzalne sodobne duhovne anarhije, ki jo diktirajo tržni zakoni ponudbe in povpraševanja na eni strani in neodgovorna umetniška svoboda na drugi strani.

Kadar govorimo o neverujočih v Sloveniji, pogosto pozabljamo, da tudi oni verujejo v življenje, ljubezen, človeško dobroto itd. in da spoštujejo verske vrednote, ki so jih prejeli od Cankarja, Prešerna, Gregorčiča, Finžgarja, Aškercia in drugih literatov, ker se je učenje slovenske poezije "na pamet" usidrilo v njihovo zavest in podzavest, toda če ne bo verskega utrjevanja, tudi močne osebne vere ne bo. Generacija slovenskih prerokov, ki naj bi kazala narodu pot, bo počasi umrla. Ostala bo samo še umetnost zaradi umetnosti, zmedena, fragmentirana in nezmožna, da sama sebe očičuje.

Opazamo, da so v duhovni praznini, ki je v Sloveniji nastala po propadu komunizma, ljudje veliko bolj sprejemljivi za razne tuje verske sekte in iščejo tolažbo za duševne in fizične probleme pri raznih šarlatanih, ki so se razširili po Sloveniji kot gobe po dežju. Vloga pisateljev in umetnikov nasploh je, da iščejo skupni imenovalac človeških vrednot, na katerih temelji vsaka civilizirana družba, in da te skupne vrednote v ljudeh utrjujejo; da iščejo skupni imenovalac ver in ideologij in na ta način ustvarjajo enoten duhovni prostor, znotraj katerega je raznolikost ne samo dopustna, pač pa tudi spoštovana in zaželena.

Kot zgodovinski narod v centru Evrope, ki je živel zdaj pod eno, zdaj pod drugo tujo oblastjo, smo si Slovenci v svoji kolektivni zavesti in podzavesti nabrali veliko dragocenih izkušenj. Slovenski izseljenski pisatelji, ki obvladajo tuj jezik in imajo možnost objave v tujini, si prizadevajo te slovenske izkušnje, vrednote in tradicije deliti z drugimi narodi in na ta način prispevati k univerzalni kolektivni zavesti in podzavesti. Na ta način slovensko kulturo transcendirajo in ji omogočajo kontinuiteto v okviru kultur mnogo številčnejših narodov, v katerih bodo živeli njihovi potomci. Veličina slovenskega duha se bo merila tudi po tem, koliko pozitivnega bomo Slovenci prispevali globalni kulturi.

Se bo slovenski narod potem, ko se je poldrugo tisočletje uspešno upiral nasilnemu potujčevanju, prostovoljno predal tujim kulturnim vplivom in na ta način izgubil svojo kulturno in narodno samobitnost? Bo prepoznal prave preroke in prisluhnil njihovim nasvetom? Bo znal razlikovati med pisanjem, ki ga narekujejo strpnost, odpuščanje in nesebična ljubezen, ter med pisanjem, ki ga narekujejo fantazija, osebne frustracije, tržna ekonomija, oportunitizem itd.? Bo znal prisluhni prerokom, ki si prizadevajo za dolgoročno dobrobit slovenskega naroda, ali ga bodo premamile obljube prerokov, ki mu obljublajo trenutno zadovoljstvo? Se bo zavedal svoje duhovne veličine in iz svoje duhovne zakladnice delil modrost drugim narodom?

SUMMARY

CONTEMPORARY CHALLENGES OF SLOVENE IMMIGRANT WRITERS

Cvetka Kocjančič

Our Slovene literary predecessors were fully aware of the higher purpose of art; they were not creating »art for art's sake«. For them, art was not sublimation, nor catharsis, but rather moral imperative to carefully and responsibly build-up Slovene personal and collective consciousness.

As a small nation, Slovenes liked to look-up to foreign cultures and regarded everything offered to them by foreigners, be it material things or spiritual values, as superior. Slovene writers and poets of all ages kept warning people against this attitude.

de and tried to reinforce their self-esteem and respect for their Slovene spiritual values.

At the present time, »foreign learning« is invading Slovene homes with an enormous speed, not just the homes of the immigrants, but those in our native land as well. Having their work accepted in the foreign land is the mark of success for the Slovene literary artists, even if they have to compromise the values, which were once sacred for Slovene writers and poets. With the invasion of American culture in Slovenia, Slovenes are also getting weak and fragmented American spirituality. What a contrast to psychological strength and stability of our Slovene ancestors! A lot is being said about the freedom of creative expression and only a few artists ponder the question of freedom that comes with the responsibility towards those whose minds are shaped and manipulated by contemporary art.

While many contemporary artists embraced the New Age influences as a sign of their openness to the universal artistic symbols, many immigrant writers prefer the literary heritage of Cankar, Preseren and other Slovene writers.

Immigrant artists have a unique opportunity to positively contribute to the culture of their homeland by sharing their wisdom gained through their immigrant experiences with their countrymen. With their wisdom brought from their native land, they can at the same time enrich the culture of their adoptive land. Their greatest role, however, is the cultural leadership they can offer to their fellow immigrants and their descendants by helping them overcome the culture shock and integrate different cultural influences. They do not create for art's sake, but out of their love for the people of their ethnic community, out of love for their homeland and their adoptive land, and out of love for all the people on earth.